

Vargyas Gábor

Bevezető egy lektori vélemény elé

Miért és hogyan kerül egy lektori vélemény a Vita rovatba? Az olvasónak rövid magyarázattal tartozom. 2021. szeptember 13-án az *Ethnographia* néprajzi folyóirat felkérésére lektori véleményt írtam Mátéffy Attila *A magyar és a közép-eurázsiai teremtésmondák (A810, A812, K483) összefüggéseiről*: „Az ördögnek ögyéb madara nincs, mind a páva” című kéziratáról. A kéziratot nem javasoltam megjelentetésre. Indokaim a csatolt lektori véleményben olvashatók.

Röviddel utána meglepetéssel értesültem róla, hogy Mátéffy Attilának ugyanolyan című írása látott napvilágot az *Erdélyi Múzeum* 2022/2. füzetében (LXXXIV. kötet: 1–25. oldal). Mivel ez az írás az *Ethnographia* számára benyújtott, de elutasított kézirattal – néhány apró stilisztikai változtatást leszámítva – gyakorlatilag csereszabatos, úgy gondolom, hasznos lehet az olvasók számára, ha egykori véleményemet a vitához való hozzászólás formájában nyilvánosságra hozom.

Okaim most is ugyanazok, mint amiket a lektori véleményben leírtam: engem sohasem a vita, a *tisztességes és tudományos kritika* zavart – sőt! Amit viszont megengedhetetlennek tartok, az a személyeskedés, az érvek nélküli vádaskodás, amelynek egyedüli célja a másik lejáratása. Mátéffy írása véleményem szerint ilyen, és tudományos hiányosságai mellett ezért sem javasoltam megjelenésre az *Ethnographiában*.

Ezzel a vitát a magam részéről egyszer s mindenkorra lezártak tartom. Bármit is fog válaszolni Mátéffy Attila, kijelentem, hogy a jövőben semmiféle formában nem kívánok vele és az írásaival foglalkozni.

Budapest, 2023. február 7.

LEKTORI VÉLEMÉNY

Szerző neve: Anonim

Kézirat címe: A magyar és a közép-eurázsiai teremtésmondák (A810, A812, K483) összefüggéseiről: „Az ördögnek ögyéb madara nincs, mind [nem inkább *mint?*] a páva”.

Terjedelme (karakterszám):

Rövid vélemény:

1) A szerző szakmai jártassága megfelelő, szakirodalmi tájékozottsága az átlagos felett van, az írás az *Ethnographia*-beli publikációktól elvárt tudományos igényt *elvileg* kielégíti. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a dolgozat maga és főleg a stílusa elfogadható lenne.

Vargyas Gábor (1952) – etnográfus, az MTA doktora, professor emeritus, Pécsi Tudományegyetem, Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék; az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének nyugalmazott tudományos tanácsadója, kutató professor emeritus, Budapest, , Budapest, mpaqtoan2@gmail.com

2) A dolgozat csak látszólag szól arról, amit a cím jelöl: első, és hosszabb részében a „rendkívül gazdag nemzetközi szakirodalom magyar nyelvű feldolgozásaiban tapasztalható komoly hiányosságok, gyakori félreértelmességek és lényegi tévedések” (1. old.) okán Nagy Ilona életművét próbálja a szerző pellengérré állítani. Ennek során egy bizonyítatlan (sőt: bizonyíthatatlan) feltételezés alapján Nagy Ilonát kikiáltja az „elavult (?) finn-ugor preconcepció” képviselőjének, majd emiatt aztán *etikailag* is (!) elveri rajta a port, „ideológiai elfogultságára” hivatkozva. „Bizonyítékul” ehhez mindössze egyetlen *is* szócska szolgál a számára, amely – az idézett kontextusból nyilvánvaló! – Vargyas Lajosra vonatkozik, nem pedig N.I. „hitvallása”. (ld. 9. old.)

Ezzel szemben tény, hogy Nagy Ilona 1979-es *Ethnographia*-beli írása óta éppen a finnugor eredetizést kérdőjelezte meg számos írásában, és pl. 2017-es cikkében (Jakab A. Zsolt–Vajda András (szerk.) *Aranyhíd*, Kolozsvár) épp az altaji törökség felé vivő szálakat hangsúlyozta. Ezzel kapcsolatban azért amellet sem mehetek el szótlánul, hogy a szerző sem „a rendkívül gazdag nemzetközi szakirodalom” legújabb műveit (pl. Florentina Badalanova-Geller, Andrei Orlov, Nicolae Roddy stb. írásait), sem Nagy Ilona legújabb írásait (pl. 2013, 2016, 2017, 2019 stb.) nem ismeri és/vagy idézi.

3) Nagy Ilona állítólagos ideológiai elfogultságára példaként hozza fel, hogy N. I. nem fordított „kellő” figyelmet a Kálmány-féle „az ördögnek nincs ögyéb madara” c. mondatöredékre. Csakhogy saját kérdésére (hogy *miért* nem?) eszébe sem jut a magától értetődő válasz: azért nem, mert – megengedem: lehet, hogy látszólag – semmi köze a világ teremtésének dualisztikus eredetmondájához, nem arról szól. (Erre még visszatérek.)

A 2–3. pontokat összegezve – pestiesen szólva – a szerző Nagy Ilonát „kabátlopási” ügybe keveri, azaz egy neki tulajdonított, de sehol nem bizonyított vélemény alapján az ugor–török háborút idéző vitamódszerrel és stílusban próbálja meg lejáratni, eredményeit hiteltelenné tenni.

4) Emellett gyenge lábakon áll a dolgozat második részét képező – amúgy nem érdektelen – saját hipotézise is: nevezetesen, hogy a Kálmány által publikált „Az ördögnek ögyéb madara nincs...” mondatöredék a dualisztikus teremtésmondák összefüggésében új értelmet nyerhet. A szerző maga is tudja, hogy egyetlen töredékes variánsra alapozva nem lehet hipotézist felállítani (idézem önmagát: „egyetlen magyar mondaváltozatból semmiképpen sem lehet messzemenő következtetéseket levonni”, 19. old.) – mégis megteszi azt. Jóllehet mindaz, amit a „törökös” népek, ázsiai tételes vallások, különösen a manicheusok (gnosztikusok, paulikiánusok, bogumilok, jezidiek stb.) a korai magyarságra tett esetleges hatásáról mond, nem új, valóban messze nem kellő mélységben kiaknázott kutatási lehetőség. A dolgozat ezen része épp ezért önálló, és új kidolgozást érdemelne meg. Javasolom, hogy amennyiben a szerző „Az ördögnek ögyéb madara nincs...”-hez hasonló több szöveget tud elemzés tárgyává tenni, a páva és a jezidiek kapcsolatának fonalára építse fel teljesen újraírandó cikkét.

5) Végezetül egy befejező megjegyzés: a szerző figyelmébe ajánlom, hogy bántó és személyeskedő vitastílusa többet árt, mint használ az általa képviselni kívánt ügynek. Mégiscsak meghökkenítő és etikátlan dolog egy feltételezésre alapozva preconcepciómentes etikát számonkérni valakin, miközben az ideológiai preconcepció a számonkérő oldaláról nyilvánvaló. „Bagoly mondja verébnek, hogy nagyfejű.”

Javaslat:

1. Nem javasolt. 2. Változtatásokkal. 3. Megjelenése javasolt lényegi változtatás nélkül

Csak a jelzett részek elhagyása, illetve javítása esetén publikálható.

További megjegyzés (külön lapon folytatható):

Kelt: Budapest, 2021. 09. 13.

Vargyas Gábor
lektor aláírása